

УДК 37.012

НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ І ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИКИ У ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ОСВІТІ

Гончаренко Тетяна Леонідівна
м.Херсон

У статті розглядаються особливості організації та вдосконалення професійної підготовки вчителів фізики у системі післядипломної педагогічної освіти в Україні. Післядипломна педагогічна освіта розглядається як етап неперервної освіти. Наводиться аналіз проблем в роботі системи післядипломної педагогічної освіти та напрямів модернізації змісту та технологій навчання вчителів фізики у післядипломній освіті.

Ключові слова: післядипломна педагогічна освіта, неперервна освіта, підвищення кваліфікації, вчитель фізики.

У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки [11] найважливішим для держави визначається виховання людини інноваційного типу мислення та культури, проектування акмеологічного освітнього простору з урахуванням інноваційного розвитку освіти, запитів особистості, потреб суспільства і держави. Це дає можливість стверджувати, що формування готовності вчителя до такого виду інноваційної професійної діяльності як проектування у післядипломній освіті є вкрай важливим. Необхідність пошуку шляхів формування на

вдосконалення готовності вчителя фізики до проектування навчального процесу в системі післядипломної освіти обумовлює необхідність аналізу особливостей цієї системи, визначення напрямів модернізації змісту та технологій навчання вчителів фізики у післядипломній освіті.

Мета нашої статті полягає у з'ясуванні особливостей, проблем та напрямів модернізації сучасної післядипломної педагогічної освіти вчителів фізики в Україні. Для досягнення поставленої мети необхідно:

- зробити аналіз законодавчої бази та наукової літератури з теми дослідження;
- з'ясувати сутність поняття післядипломна освіта та її роль у системі неперервної освіти України та інших країн світу;
- проаналізувати стан сучасної системи післядипломної освіти;
- визначити напрями модернізації та розвитку післядипломної освіти в Україні.

Сутність післядипломної освіти визначено Законом України “Про вищу освіту” (ст.10), як “спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки особи шляхом поглиблення,

розширення й оновлення її професійних знань, умінь і навичок або отримання іншої спеціальності на основі здобутого раніше освітньо-кваліфікаційного рівня та практичного досвіду”.

Аналіз досліджень та публікацій з означеної проблеми засвідчив, що: вчені досліджують різні аспекти післядипломної освіти вчителів: С.Крисюк розглядає процес становлення і розвитку післядипломної освіти педагогічних кадрів, Н.Протасова визначає принципи функціонування системи післядипломної освіти, розвиток інноваційної освітньої діяльності у післядипломній освіті досліджує В.Хименець, О.Мариновська досліджує післядипломну освіту з точки зору формування готовності до проектно-впроваджувального виду діяльності, А.Кузьминський аналізує теоретико-методологічні основи післядипломної педагогічної освіти, І.Місик аналізує особливості післядипломної педагогічної системи України як структурного компонента неперервної освіти, В.Шарко аналізує методичну підготовку вчителів фізики в умовах неперервної освіти, L.Lafortune, C.Deaudelin, P.-A.Doudin аналізують особливості світової післядипломної освіти вчителів як складової неперервної освіти.

Проте, незважаючи на доробок науковців з означених проблем, багато питань ще залишається не з'ясованими.

Аналіз наукової літератури з теми дослідження [6, 7, 14, 15] дав підстави стверджувати, що післядипломна педагогічна освіта є етапом неперервної освіти. Неперервна педагогічна освіта забезпечує удосконалення педагога на протязі всього його життя, реалізацію власної, особистої програми розвитку та саморозвитку, та може здійснюватися у формі формального та неформального навчання.

Концепція неперервної освіти, яка прийнята як стратегія освіти у всіх цивілізованих країнах світу є основою системи післядипломної педагогічної освіти. Її головними принципами є системність, неперервність, індивідуалізація навчання, фундаменталізація, гуманізація і гуманітаризація освіти [2]. Основні цілі, завдання, принципи, зміст, організаційні форми і структуру управління, організаційні заходи щодо забезпечення розвитку післядипломної освіти визначає Концепція післядипломної освіти України [5], яка ґрунтується на положеннях Конституції України, Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, Законах України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, “Про професійно-технічну освіту”, “Про наукову і науково-технічну діяльність”, положеннях про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту), державних стандартах освіти, нормативно-правових актах чинного законодавства України з питань освіти і науки, а також враховує міжнародний досвід управлінського та інформаційно-технологічного забезпечення окремих напрямів професійної діяльності.

Учені розглядають неперервну педагогічну освіту в єдності трьох складових: допрофесійної, базової і післядипломної. Кожна з яких відрізняється змістом і відповідними йому методами і формами організації [12], зокрема:

- допрофесійна педагогічна освіта створює умови для професійного самовизначення, формує готовність до вибору педагогічної професії. Зміст педагогічної профорієнтації передбачає формування педагогічної спрямованості особистості. Формуються елементарні педагогічні уміння і навички. Мотиваційно-ціннісне відношення до педагогічної діяльності є головним критерієм відбору на педагогічні професії;
- базова педагогічна освіта забезпечує фундаментальну, професійну і практичну підготовку до педагогічної діяльності, отримання відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня. Зміст цієї освіти визначається відповідно вимогам кваліфікаційних характеристик конкретних педагогічних спеціальностей;
- післядипломна педагогічна освіта забезпечує неперервне професійне самовдосконалення, розвиток творчого потенціалу, професійно-особистісний зріст і самоствердження

педагога, формування вчителя, який вже має досвід роботи [6].

Основними принципами організації післядипломної освіти є: науковість, гуманізація, демократизація, єдність, комплексність, диференціація, інтеграція, безперервність, модульність, індивідуалізація, наскрізність; зв'язок з процесом ринкових перетворень, різних форм власності і господарювання; орієнтація на актуальні та перспективні сфери трудової діяльності згідно з попитом на ринку праці; відповідність державним вимогам та освітнім стандартам [2].

Післядипломна освіта здійснюється вищими навчальними закладами післядипломної освіти або структурними підрозділами вищих навчальних закладів відповідного рівня акредитації, в тому числі на підставі укладених договорів [4]. Терміни, періодичність навчання, об'єм навчального часу у системі післядипломної освіти встановлюються закладами післядипломної освіти відповідно нормативним документам і державним стандартам освіти за погодженням замовника, у відповідності до обраних форм та видів навчання, а також до порядку і періодичності атестації спеціалістів з даної області [3].

До закладів післядипломної освіти належать: академії, інститути (центри) підвищення кваліфікації, перепідготовки, вдосконалення, навчально-курсів комбінати; підрозділи вищих навчальних закладів (філіали, факультети, відділення та інші); професійно-технічні навчальні заклади; науково-методичні центри професійно-технічної освіти; відповідні підрозділи в організаціях та на підприємствах. Заклади післядипломної освіти можуть працювати за очною, вечірньою, заочною формами навчання, мати філіали і вести науково-дослідну роботу [3].

За даними Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 2010 року діюча в Україні система післядипломної педагогічної освіти як комплекс закладів охоплювала такі структури, як Державний вищий навчальний заклад “Університет менеджменту освіти”, 27 обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти, Кримський республіканський інститут післядипломної педагогічної освіти, 19 факультетів підвищення кваліфікації в педагогічних університетах і інститутах, госпрозрахункові центри підвищення кваліфікації педагогічних і керівних кадрів [2]. У 2010 році створені Комунальний вищий навчальний заклад “Харківська академія неперервної освіти”, Комунальний заклад “Запорізька обласна академія післядипломної педагогічної освіти”, а у 2011 році - Комунальний вищий навчальний заклад “Херсонська академія неперервної освіти”.

На думку В.Пашкова [10], загальним для освітніх закладів, що оновлюються, є збереження традиційних функціонально-компенсаторних і адаптивних форм по відношенню до базової професійної підготовки, реалізація функції розвитку особистості вчителя по відношенню до сформованості його здібностей до інноваційної діяльності, до перетворення власної діяльності і навколишнього загальнокультурного середовища, і такої суспільно значущої функції як соціально-педагогічний і психологічний захист учителя. Логічним етапом розвитку системи надання вчителям методичної допомоги стала організація регулярних курсів підвищення кваліфікації вчителів.

Система підвищення кваліфікації має ряд переваг у порівнянні з базовою професійною освітою: вона менш інерційна і здатна реагувати на швидкі соціально-економічні і техніко-технологічні умови, має, як правило, безпосередній двосторонній зв'язок із практикою, що дозволяє швидше отримати освітній результат; контингент, що навчається здатний критично оцінювати пропонувані інновації, він може безпосередньо брати участь в їх апробації, розвитку і реалізації [2], тобто усвідомлено підходити до підвищення професійної компетентності [6].

За результатами соціологічних досліджень, які проводив у 2007 році Інститут соціальних технологій “Система освіти в оцінках громадян України”, найбільшим попитом серед педагогічних працівників користуються такі форми підвищення кваліфікації, як дистанційна, заочна і курси, які наближені до слухачів [11].

А.Кузьмінський у своєму дисертаційному дослідженні звертає увагу на те, що “незважаючи на те, що така система роботи з педагогічними і керівними кадрами оперативно готувала і готує учителів і керівних працівників до роботи по нових програмах, підручниках, динамізм громадського розвитку, корінні зміни в роботі учбових закладів, освітніх установ вимагають її модернізації і поліпшення якості роботи” [7, с. 146].

Модернізація є загально визнаним курсом державної політики по відношенню до освіти в цілому і післядипломній освіті зокрема та можлива за умови поєднання введення продиктованих часом інновацій та збереження професійного досвіду і творчого потенціалу, що накопичені впродовж багатьох десятиліть існування закладів педагогічної освіти. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки [11] наголошується, що з метою модернізації освіти в цілому, **у післядипломній освіті** необхідно забезпечити:

- удосконалення нормативно-правового забезпечення системи післядипломної педагогічної освіти (відсутній Закон про післядипломну освіту, Положення про заклад післядипломної освіти, Положення про ліцензування та акредитацію закладів післядипломної освіти); розроблення стандартів післядипломної педагогічної освіти, зорієнтованих на модернізацію системи перепідготовки, підвищення кваліфікації та стажування педагогічних, науково-педагогічних працівників та керівників навчальних закладів;
- реалізацію сучасних технологій професійного вдосконалення та підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних і керівних кадрів системи освіти відповідно до вимог інноваційного розвитку освіти;
- забезпечення випереджувального характеру підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних і керівних кадрів відповідно до потреб реформування системи освіти, викликів сучасного суспільного розвитку [11].

Узагальнюючі результати вивчення стану організації методичної підготовки вчителів фізики у школах та на курсах підвищення кваліфікації, В.Шарко [14] зауважує, що:

- з основних напрямів роботи вчителя методичний можна вважати як “задовільний”;
- у підвищенні власного рівня методичної підготовки вчителів відчують значні труднощі, які пов’язані як з відсутністю необхідної кваліфікованої методичної допомоги на місцях, так і з відсутністю консультацій у закладах післядипломної освіти;
- найбільшими проблемами для вчителів є підготовка до проведення фізичного експерименту і питання з психології, а також низький рівень готовності до проектування, конструювання й управління навчальним процесом з фізики;
- система післядипломної освіти педагогічних кадрів сьогодні ще працює за старими підходами: не враховує специфіку дорослої аудиторії не будує роботу на основі андрагогічного й акмеологічного підходів; не реагує відповідним чином на сучасні рекомендації щодо удосконалення процесу методичної підготовки вчителів у закладах післядипломної освіти;
- школа у своєму розвитку випереджає готовність закладів післядипломної освіти до підготовки вчителів фізики до впровадження інновацій;
- потребує оновлення зміст методичної освіти, який вимагає пошуку оптимального співвідношення між лекційними, практичними заняттями та педагогічною практикою; підсилення ролі технологічного аспекту педагогічної діяльності вчителя фізики; приділення належної уваги фізичному експерименту та створенню умов для його проведення в реальних умовах; забезпечення випереджувального спрямування методичної підготовки вчителів, яка на сучасному етапі розвитку шкільної освіти пов’язана з переходом на нові показники якості освіти (компетентності), з упровадженням профільного навчання і підготовкою до реалізації нового

стандарту базової і повної загальної середньої освіти;

- не відповідає сучасним запитам учителя система післядипломної освіти через недостатні індивідуалізацію та варіативність змісту й форм професійного удосконалення педагогічних працівників. Повільно впроваджуються такі форми підвищення кваліфікації і перепідготовки вчителів як дистанційна освіта й відкриті форми навчання.

Аналіз наукової літератури [1, 7, 13] та узагальнення виснаведеного дає підстави зробити такі висновки:

1) післядипломна освіта є компонентом неперервної освіти;

2) у системі післядипломної педагогічної освіти сьогодні йде активний пошук нових підходів, форм та методів роботи, пов’язаних з необхідністю побудови сучасних моделей освітньої діяльності в системі підвищення кваліфікації, що спрямовані на підготовку учителя до роботи в нових умовах;

3) система підвищення кваліфікації має ряд переваг у порівнянні з базовою професійною освітою:

- вона менш інерційна і здатна реагувати на швидкі соціально-економічні і техніко-технологічні умови, має, як правило, безпосередній двосторонній зв’язок із практикою, що дозволяє швидше отримати освітній результат;
- контингент, що навчається, здатний критично оцінювати пропонувані інновації, він може безпосередньо брати участь в їх апробації, розвитку і реалізації, тобто усвідомлено підходити до підвищення власної професійної компетентності;

4) найбільшим попитом серед педагогічних працівників користуються такі форми підвищення кваліфікації, як дистанційна, заочна і курси, які наближені до слухачів;

5) незважаючи на те, що система післядипломної освіти оперативно готувала і готує учителів і керівних працівників до роботи по нових програмах, підручниках, у ній існує ряд проблем та недоліків, серед яких:

- недосконалість нормативно-правового забезпечення системи післядипломної педагогічної освіти;
- висока міра формальності післядипломної освіти, відсутність необхідних горизонтальних зв’язків між післядипломною педагогічною освітою і тими видами педагогічної діяльності, для розвитку яких вона організована;
- відсутність вибору альтернативних варіантів спеціалізованих центрів, які забезпечували б різноманітні консультаційні потреби і підвищували кваліфікацію працівників до рівня, необхідного для введення інновацій в конкретному учбовому закладі;
- недостатні індивідуалізація та варіативність змісту та форм професійного удосконалення педагогічних працівників; повільно впроваджуються дистанційна освіта та відкриті форми навчання;
- домінування інформативної моделі навчання, відокремлення знань від особистого досвіду вчителя;
- незначний об’єм підготовки до впровадження педагогічних технологій, зокрема технологій організації проектувальної, дослідницької діяльності вчителів та учнів, технологій оцінки якості навчання школярів, спрямованих на розвиток їх предметних, між предметних і ключових компетентностей та ін.;
- недостатнє врахування специфіки роботи з дорослою аудиторією, планування роботи без урахування андрагогічного та акмеологічного підходів до організації навчальної діяльності слухачів;

6) система післядипломної освіти потребує модернізації і поліпшення якості роботи, яке можливе за умови поєднання управлінських інновацій та збереження накопиченого впродовж багатьох десятиліть існування закладів педагогічної освіти професійного досвіду і творчого потенціалу.

Ці висновки дають можливість виявити напрями роботи з учителями з формування в них готовності до проектування в

системі післядипломної освіти.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі ми пов'язуємо з розробкою моделі підготовки учителів фізики до

проектування навчального процесу та засобів її реалізації у системі післядипломної освіти.

Література і джерела

1. Андрощук І. Безперервна освіта педагога //Рина Андрощук //Нова педагогічна думка : науково-методичний журнал. – 2010. – №1. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npd/2010_1/Androsch.pdf> – Загол.з екр. – Мова укр.
2. Загальні відомості про післядипломну освіту /Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України // Офіційний веб-сайт МОН України: Вища освіта: Інформаційні матеріали: Післядипломна освіта. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <<http://www.mon.gov.ua/>>. – Загол.з екр. – Мова укр.
3. Закон України „Про освіту” №1060-XII, із змінами від 19 грудня 2006р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.osvita.org.ua/>>. Загол.з екр. – Мова укр.
4. Закон України „Про вищу освіту” №2984-III, із змінами від 20 грудня 2006 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.mon.gov.ua/>>. – Загол.з екр. – Мова укр.
5. Концепція розвитку післядипломної освіти в Україні. Сайт Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.mon.gov.ua/index.php/ru/diyalnist/osvita/vishcha/4397-kontseptsiya-rozvitku-pislyadiployno-osviti-v-ukraini->>. – Загол.з екр. – Мова укр.
6. Мисик І.Г. Последипломное педагогическое образование в Украине в системе непрерывного образования./ І.Г.Мисик //Науковий журнал “Наукове пізнання: методологія та технологія”. Випуск 2(27) 2011 Серія: філософія, соціологія, політологія. – Одеса: Видавництво Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського. – 2011. – С. 98-105.
7. Кузьмінський А.І. Теоретико-методологічні засади післядипломної педагогічної освіти в Україні : дис.... доктора. пед. наук: 13.00.04 «теорія та методика професійної освіти» / Анатолій Іванович Кузьмінський. – К., 2003. – 481 с.
8. Протасова Н.Г. Андрагогічна ідея і післядипломна освіта: постановка проблеми / Наталія Георгіївна Протасова // Шлях освіти. – 2000. – № 7. – С. 13–15.
9. Протасова Н.Г. Післядипломна освіта педагогів: зміст, структура, тенденції розвитку / Наталія Георгіївна Протасова; Державна академія керівних кадрів освіти. – К. : [б.в.], 1998. – 171 с.
10. Пашков В.В. Особенности формирования типологии образовательных учреждений в процессе реализации инновационной концепции последипломного педагогического образования. /В.В.Пашков /Таврійський вісник освіти. – 2011. – №3 (35) Херсон: Південноукраїнський регіональний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів, 2011. – С.99-104.
11. Проект Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки. Офіційне видання. – Київ: Видавничий дім «Букрек», 2011. – 32 с.
12. Пономаренко Т. О. До питання про єдність довузівської, вузівської та післявузівської підготовки спеціалістів /Т.О.Пономаренко, В.М.Вакулєнко // Система неперервної освіти: здобутки, пошуки, проблеми : матеріали Міжнар. наук.- практ. конф., 28-31 жовтня 1996 р. : У 6. кн. : Кн. 5 / уряд. В. С. Филипчук ; АПН України, Чернівецький держ. ун-т ім. Ю.Федьковича. – Чернівці, 1996 – С. 143–146.
13. Чернобай Е.В. Методические основы подготовки учителей к проектированию учебного процесса в современной информационной образовательной среде (в системе дополнительного профессионального образования): автореф. дис. на соискание ученой степени д-ра пед. наук: спец. 13.00.02 «теория и методика обучения и воспитания (информатизация образования)» 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Елена Владимировна Чернобай – М., 2012. – 49 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://ismo.ioso.ru/dis/chemobai-avtoref.doc>>. – Загол.з екр. – Мова рос.
14. Шарко В. Д. Методична підготовка вчителя фізики в умовах неперервної освіти. /Валентина Дмитрівна Шарко //Монографія. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2006. – 400 с.
15. La formation continue : de la réflexion à l'action. Sous la direction de Louise Lafortune, Colette Deaudelin, Pierre-Andre Doudin, Daniel Martit, 2001 MHN Presses de l'Université du Québec, Canada, 2001, ISBN 2-7605-1147-2 – 240 pages.

В статті розглядаються особливості організації та удосконалення професійної підготовки учителів фізики в системі післядипломного педагогічного образования. Последипломное педагогическое образование рассматривается как этап непрерывного образования. Приводится анализ проблем в работе системы последипломного образования и направлений модернизации содержания и технологий обучения учителей физики в последипломном образовании.

Ключевые слова: последипломное педагогическое образование, непрерывное образование, повышение квалификации, учитель физики.

In the article the specificity of organization and improvement of training of physics teachers in the system of postgraduate training have been analysed. Postgraduate teacher education is seen as a stage of continuous education. The analysis of the problem of the system of postdiploma pedagogic education functioning has been conducted; the directions of modernization of the content and technologies of physics teachers training in postdiploma education have been considered.

Key words: graduate teacher education, continuing education, professional development of a teacher of physics.